

ปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560¹

จิตาภา สีลพงษ์²

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจึงถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งและหน่วยงานที่มีบทบาทในการดำเนินงาน 'ได้แก่' ราชทัณฑ์ ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของราชทัณฑ์จะไปเป็นตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้อย่างมีประสิทธิภาพย่อมจะต้องมีการหลักเกณฑ์หรือกฎหมายที่ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างถูกต้องและเป็นธรรม สำหรับการใช้อุปกรณ์พันธนาการต่อผู้ต้องขังมีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ในบทความฉบับนี้จะได้นำเสนอถึงปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังระหว่างรอการพิจารณา

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 21 ที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์การใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง ดังนี้ “ห้ามใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง เว้นแต่กรณีดังต่อไปนี้...” จะเห็นได้ว่ามาตรา 21 กำหนดขึ้นมามีกับผู้ต้องขัง ซึ่งคำนิยามของ “ผู้ต้องขัง” ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 4 วรรคสองหมายรวมถึงตลอดถึงนักโทษเด็ดขาด คนต้องขัง คนฝาก อาจกล่าวได้ว่าหมายความว่าความถึง บุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังไว้ในเรือนจำ ถือเป็นผู้ต้องขังหมด คำว่า “ผู้ต้องขัง” โดยไม่ได้ประสงค์จะระบุเฉพาะเจาะจงถึงผู้ที่ถูกคุมขังประเภทใดประเภทหนึ่งภายในเรือนจำ และหากพิจารณาคำว่า นักโทษเด็ดขาด ตามมาตรา 4 วรรคสามหมายความว่า บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุดและหมายความรวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ขอด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย แต่ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นกรณีของการใช้เครื่องพันธนาการกับคนต้องขังและคนฝากที่ถือว่าศาลยังไม่มีคำพิพากษาว่าให้ลงโทษ ดังนั้นบุคคลเหล่านี้ยังอยู่บนบทสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ตามหลัก Presumption of Innocence ที่เป็นหลักเพื่อเป็นข้อผูกมัดให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยปราศจากอคติ หรือให้การปฏิบัติเยี่ยงผู้บริสุทธิ์ แต่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 21 พบว่า ไม่ได้มีการกำหนดห้ามใช้เครื่องพันธนาการกับคนต้องขัง และคนฝาก ซึ่งเป็นผู้ต้องขังที่อยู่ในระหว่างการพิจารณา เป็นเหตุให้บุคคลที่ได้รับการสันนิษฐานว่าไม่ได้กระทำความผิดถูกปฏิบัติเยี่ยงผู้กระทำความผิด เช่นนักโทษ

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระเรื่อง ปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 อาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ประเทือง ธนิยผล คณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์จรัส เล็งวิทยา และรองศาสตราจารย์จตุพร วงศ์ทองสรรค์

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เด็ดขาด จึงเห็นว่าพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 21 ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง “...ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น เสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้...” อีกทั้งการใช้เครื่องพันธนาการกับคนต้องขังและคนฝากตามที่ได้วิเคราะห์นั้นอาจขัดต่อปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หลักการสิทธิมนุษยชน เพราะการปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวย่อมจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยเป็นสำคัญ

ในทางปฏิบัติก็เคยมีการร้องเรียน เช่น คำวินิจฉัยที่ 3/2544 นายชายาชิ หรือโยชิมิ คาสึโนริ หรือคะสึโนริ หรือทะนะกะ ถูกฟ้องคดีอาญาเป็นจำเลยที่ 3 ซึ่งคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลจังหวัดชลบุรี ได้ยื่นคำร้องว่าได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม โดยถูกตีโซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง เป็นเวลาประมาณสองปีสี่เดือนมาแล้ว กรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติงานของราชทัณฑ์ ที่ใช้เครื่องพันธนาการต่อคนต้องขังที่ศาลยังไม่พิพากษาว่ามีความผิดและมีคำสั่งให้ลงโทษ ซึ่งถือว่าไม่เหมาะสม และขัดต่อหลักการตามที่ได้ศึกษาได้นำเสนอแล้วข้างต้น อีกทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ ซึ่งได้มีการเปลี่ยนมาใช้เครื่องพันธนาการชนิดผ้าหรือสายรัดมาแทนโซ่ตรวน หรือประเทศสหรัฐอเมริกาใช้อุปกรณ์ Electronic ชนิดสายรัดมาใช้แทนโซ่ตรวนแล้วในการควบคุมผู้ต้องขัง ทั้งสองประเทศคำนึงว่าเพื่อจะได้ไม่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของประชาชน

ดังนั้นตามที่ได้วิเคราะห์ คนต้องขังและคนฝากไม่สมควรถูกปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ต้องขังซึ่งศาลมีคำพิพากษาลงโทษแล้ว และควรปฏิบัติต่อคนต้องขังและคนฝากโดยคำนึงถึงหลักการสันนิษฐานว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) และจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยเป็นสำคัญ

2. ปัญหาการให้ใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังที่พยายามหลบหนีการควบคุม

ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะได้วิเคราะห์ถึงข้อยกเว้น ที่อนุญาตให้ใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังในอนุมาตรา (3) ที่กำหนดว่า “ผู้ต้องขังมีพฤติการณ์ที่น่าจะหลบหนีการควบคุม” จะเห็นได้ว่ากฎหมายใช้คำว่า “น่าจะ” ซึ่งเป็นการกำหนดที่กว้างมาก และอาจไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติ ขึ้นอยู่ดุลพินิจของผู้ปฏิบัติ ซึ่งอาจเกิดความลักลั่นในการปฏิบัติ อีกทั้งการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาว่า อะไรคือเหตุจำเป็น เมื่อใดเห็นเป็นการสมควรนั้น เป็นเรื่องละเอียดอ่อน และมีมุมมองที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล หรือการพิจารณาว่ากรณีอย่างไรที่น่าจะมีพฤติการณ์หลบหนี อีกทั้งในทางปฏิบัติอาจจะส่งผลให้เจ้าพนักงานอาจจะยกเหตุผลดังกล่าวในการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสมของพฤติการณ์ที่แท้จริง รวมไปถึงเจ้าพนักงานก็ไม่ได้มีขอบเขตของคำว่า น่าจะหลบหนีว่าจะต้องเป็นอย่างไร โดยไม่พิจารณาแต่ละรายว่าจะหลบหนีหรือไม่

จากการศึกษาคำวินิจฉัยของศาลปกครอง ในคดีหมายเลขคำที่ 747/2550 หรือคดีหมายเลขแดงที่ 1438/2552 ผู้ฟ้องคดีคือนาย มาล์คอม เดนิส ลิม เชียว พิง ชวามาเลเซียผู้ต้องโทษประหารชีวิตฐานมียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย ฟ้องกรมราชทัณฑ์ ขอให้ปลดตรวจที่ตนถูกบังคับให้ใส่ กรมราชทัณฑ์ต่อสู้ว่า การพิจารณาว่าบุคคลใดน่าจะพยายามหลบหนีการควบคุมหรือไม่ ต้องพิจารณาระบบเสริมความมั่นคงของเรือนจำประกอบด้วย และผู้ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตย่อมมีแรงจูงใจโดยสัญชาตญาณที่ต้องการรักษาชีวิตให้รอด ซึ่งทางหนึ่งก็คือการหลบหนี การปล่อยให้ผู้ต้องขังเคลื่อนไหวร่างกายได้โดยอิสระแล้วอาจรวมตัวกันก่อเหตุร้ายด้วยการแหก (หัก) เรือนจำเพื่อหลบหนีได้ การใส่ตรวนจึงเป็นเหตุจำเป็นตามมาตรา 14(3) ต่อมาศาลปกครองมีคำวินิจฉัยเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2552 วางบรรทัดฐานไว้ว่า ศาลเห็นว่า การจำตรวนผู้ต้องขังที่มีโทษประหารชีวิตไว้ตลอดเวลาโดยเห็นว่าเป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีตามมาตรา 14(3) โดยไม่ได้พิจารณาถึงพฤติการณ์ของผู้ต้องขังแต่ละรายว่าจะหลบหนีหรือไม่ แต่นำเหตุเรื่องโทษประหารชีวิตมาเป็นข้อสันนิษฐานว่าผู้ต้องขังจะหลบหนี ทั้งที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด ซึ่งไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และเป็นการคาดการณ์ของกรมราชทัณฑ์ซึ่งเป็นเรื่องในอนาคต ดังนั้นจากคำวินิจฉัยดังกล่าวแสดงให้เห็นได้ว่า การใช้เครื่องพันธนาการเพราะ “ผู้ต้องขังมีพฤติการณ์ที่น่าจะหลบหนีการควบคุม” นั้นจะต้องพิจารณาถึงพฤติการณ์ของผู้ต้องขังแต่ละรายว่าจะหลบหนี และจะนำเรื่องโทษประหารชีวิตมาเป็นบทสันนิษฐานว่าผู้ต้องขังจะหลบหนีไม่ได้

นอกจากนี้ในกรณีคำวินิจฉัยที่ 3/2544 ที่กรมราชทัณฑ์ก็จะใช้เหตุผลเพื่อป้องกันการหลบหนีอย่างกว้าง โดยไม่ได้พิจารณาถึงพฤติการณ์ของผู้ต้องขังแต่ละรายว่าจะหลบหนี หรือเคยมีพฤติการณ์หลบหนีมาก่อนหรือไม่ การใช้อนุมาตรา (3) เป็นเพียงการคาดคะเนของเจ้าพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังที่อาจจะขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน และเป็นการละเมิดต่อเสรีภาพในร่างกายและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีลักษณะเป็นการทรมาณด้วย

เมื่อพิจารณาข้อกำหนดแมนเดลา (Mandela Rules) ข้อกำหนดที่ 47 กำหนดชัดเจนในข้อ (ก) เพื่อป้องกันการหลบหนีในระหว่างเคลื่อนย้ายผู้ต้องขัง แต่จะต้องถอดออกเมื่อผู้ต้องขังปรากฏตัวต่อหน้าศาลหรือเจ้าพนักงานฝ่ายบริหาร ในขณะที่การกำหนดในมาตรา 21 นั้นไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่าเพื่อป้องกันการหลบหนีในระหว่างเคลื่อนย้ายผู้ต้องขัง ดังนั้นในทางปฏิบัติจึงมีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังในขณะที่อยู่ในเรือนจำ ดังนั้นผู้ศึกษาวิเคราะห์แล้วจึงมีความเห็นว่าควรจะต้องมีการแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าวทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมต่อไป

3. ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของแพทย์หรือนุคลากรทางการแพทย์ในการใช้เครื่องพันธนาการ

จากบทบัญญัติที่ปรากฏในมาตรา 21 (2) ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจิตของผู้ต้องขังนั้น ถือเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน การพิจารณาว่าผู้ต้องขังคนใดมีอาการทางจิต หรือส่อที่จะมีความผิดปกติย่อมจะต้องเป็นความเห็นจากแพทย์ แต่มาตรา 21 อนุมาตรา (2) ผู้ต้องขังมีพฤติกรรม หรืออาการส่อว่าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบซึ่งอาจจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่นนั้น จะเห็นได้ว่าไม่ปรากฏเกี่ยวกับการให้ความเห็นของแพทย์ หรือกรณีที่จะต้องแจ้งเตือนแพทย์หรือนุคลากรทางการแพทย์แต่อย่างใด คงเป็นเพียงพัศดีผู้มีอำนาจสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง...(2) และสั่งเพิกถอนคำสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการนั้นเท่านั้น จากการศึกษาข้อกำหนดแมนเดลา (Mandela Rules) ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังข้อ (ข) กำหนดว่า “โดยคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำ เมื่อไม่อาจใช้วิธีอื่นในอันที่จะป้องกันมิให้ผู้ต้องขังทำร้ายตัวเองหรือผู้อื่น หรือทำลายทรัพย์สิน ในกรณีนี้ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องแจ้งเตือนแพทย์ หรือนุคลากรทางการแพทย์ให้เตรียมความพร้อมในทันที และรายงานผู้บังคับบัญชาในระดับสูงขึ้น ไปให้ทราบ” นอกจากนี้จากการศึกษากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังที่มีอาการทางจิต หรือวิกลจริตจะมีการควบคุมดูแลเป็นพิเศษ โดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตเวช ซึ่งในบางกรณีก็มีความจำเป็นที่จะต้องใส่เสื้อรัดตัวหรือเสื้อเกาะ (Straight jacket) ในผู้ป่วยที่มีอาการคลุ้มคลั่ง ซึ่งอาจทำร้ายร่างกายตนเองหรือผู้อื่นได้ แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่ในดุลยพินิจ และมีกำหนดระยะเวลาการใช้ตามความเห็นของแพทย์

ดังนั้นจากการศึกษามาตรา 21 (2) และวรรคสองที่ให้เป็นอำนาจของพัศดีที่ได้รับมอบหมายในการสั่งให้ใช้และให้เพิกถอนการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังมีพฤติกรรม หรืออาการส่อว่าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบซึ่งอาจจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่นนั้น ผู้ศึกษาพิจารณาแล้วเห็นว่า การให้อำนาจแก่พัศดีเป็นผู้ใช้อำนาจดังกล่าวนี้ยังไม่เพียงพอต่อการพิจารณาพฤติกรรมทางจิตของผู้ต้องขัง สมควรที่จะต้องมีความเห็นของแพทย์หรือนุคลากรทางการแพทย์เข้ามามีส่วนรวมในการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาด้วยเช่นเดียวกับข้อกำหนดแมนเดลา (Mandela Rules) และกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ผู้ศึกษาได้นำเสนอไปแล้ว

4. ปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการ ตามมาตรา 21 (5)

จากการศึกษาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 21 (5) “เมื่ออธิบดีสั่งว่าเป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการ เนื่องจากสภาพของเรือนจำ สภาพของท้องถิ่น หรือเหตุจำเป็นอื่น” จะเห็นได้ว่า มาตรา 21 (5) นั้นไม่ได้เป็นเหตุที่เกิดกับพฤติกรรมของผู้ต้องขังแต่อย่างใด แต่เป็นเหตุที่เกิดจากการบริหารจัดการเกี่ยวกับเรือนจำของภาครัฐทั้งสิ้น อีกทั้งในทางปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ประกอบการใช้ดุลพินิจในการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังไว้ในข้อ 7 “หากมีความจำเป็นที่จะต้องใช้

เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังในทุกๆกรณี โดยเฉพาะภายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ขอให้คำนึงถึงโครงสร้างทางกายภาพของอาคารสถานที่ระบบเสริมความมั่นคง และอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ประกอบการพิจารณาด้วย หากเรือนจำ/ทัณฑสถานใดที่ผู้ต้องขังถูกควบคุมตัวอยู่ ภายในเรือนจำมีโครงสร้างของอาคารที่มั่นคงแข็งแรง มีระบบเสริมความมั่นคงแข็งแรง ขาดต่อการที่ผู้ต้องขังจะแหกหักหลบหนีได้ ขอให้พึงหลีกเลี่ยงการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง เว้นแต่มีเหตุจำเป็นหรือมีกรณีพิเศษอื่น ๆ อาทิการได้รับการสั่งกำชับเป็นพิเศษจากกรมราชทัณฑ์หรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องให้ควบคุม หรือเข้มงวดกวดขันผู้ต้องขังรายนี้เป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นบุคคลอันตรายตามกฎหมาย”

จะเห็นได้ว่า แนวทางปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ในกรณีดังกล่าวนี้พิจารณาการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังได้ เห็นว่ากรมราชทัณฑ์พิจารณาเรื่องเกี่ยวกับความไม่พร้อมเกี่ยวกับตัวอาคารสถานที่ ระบบเสริมความมั่นคง และอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ในการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังภายในเรือนจำ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่ากรณีดังกล่าวนี้เป็นเรื่องของการบริหารงานของเรือนจำหากจะต้องส่งผลร้ายต่อผู้ต้องขังจึงไม่ถูกต้อง การกำหนดเหตุของการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังเนื่องจากสภาพของเรือนจำ สภาพของห้องขัง หรือเหตุจำเป็นอื่น ที่ไม่เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ต้องขังถือว่าไม่เหมาะสมอย่างยิ่งเพราะอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของผู้ต้องขัง เช่น หากสภาพของเรือนจำไม่เหมาะกับการคุมขังและใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง ต่อมาหากเกิดไฟไหม้เรือนจำ ผู้ต้องขังจะไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้

จากการศึกษาคำพิพากษาคดีหมายเลขแดงที่ 1438/2552 กรมราชทัณฑ์การพิจารณาว่าบุคคลใดน่าจะพยายามหลบหนีการควบคุมหรือไม่ ต้องพิจารณาระบบเสริมความมั่นคงของเรือนจำประกอบด้วย และผู้ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตย่อมมีแรงจูงใจโดยสัญชาตญาณที่ต้องการรักษาชีวิตให้รอด ซึ่งทางหนึ่งก็คือการหลบหนี การปล่อยให้ผู้ต้องขังเคลื่อนไหวร่างกายได้โดยอิสระแล้วอาจรวมตัวกันก่อเหตุร้ายด้วยการแหก (หัก) เรือนจำเพื่อหลบหนีได้ การไต่สวนจึงเป็นเหตุจำเป็นตามมาตรา 14 (3) และในคดีนี้ศาลปกครองมีคำวินิจฉัยเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2552 ได้วางบรรทัดฐานประเด็นนี้ไว้ว่า ศาลเห็นว่า การอ้างเรื่องระบบความมั่นคงของเรือนจำนั้น เป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่ต้องควบคุมตัวผู้ต้องขัง การอ้างข้อขัดข้องด้านอาคารสถานที่ที่ไม่รัดกุมเพียงพอเพื่อไต่สวนผู้ต้องขัง เป็นการแก้ปัญหามาไม่คำนึงถึงผลร้ายที่จะตกกับผู้ต้องขัง

ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากการวินิจฉัยของศาลปกครองที่ให้เหตุผลเกี่ยวกับการบริหารเรือนจำว่า การอ้างเรื่องระบบความมั่นคงของเรือนจำนั้น เป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ที่ต้องควบคุมตัวผู้ต้องขัง การอ้างข้อขัดข้องด้านอาคารสถานที่ที่ไม่รัดกุมเพียงพอเพื่อไต่สวนผู้ต้องขัง เป็นการแก้ปัญหามาไม่คำนึงถึงผลร้ายที่จะตกกับผู้ต้องขังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าควรพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมอนุมาตรา (5) เพื่อไม่ให้เป็นช่องว่างในการใช้ดุลพินิจโดยไม่คำนึงถึงผลร้ายต่อผู้ต้องขัง โดยควรจะต้องพิจารณาถึงความมั่นคงของเรือนจำ อีกทั้งยังคงจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังที่มีโทษสูง

5. ปัญหาระยะเวลาการใช้เครื่องพันธนาการกรณีผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย

จากที่ได้กล่าวมาแล้วเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นไปตาม มาตรา 21 วางหลักห้ามใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง เว้นแต่กรณีเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งเป็นการกำหนดไว้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังนั้นยังมีประเด็น ปัญหาที่เกี่ยวกับการกำหนดระยะเวลาในการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ไม่มีระเบียบเกี่ยวกับการกำหนดระยะเวลาของการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัย ซึ่งในทางปฏิบัติยังได้มีการใช้เครื่องพันธนาการเพื่อเป็นการลงโทษแก่ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดในระหว่างที่ถูกควบคุมตัวในเรือนจำ แต่ไม่มีแนวทางหรือกรอบในการปฏิบัติให้แก่เจ้าพนักงานว่าสามารถใช้เครื่องพันธนาการเพื่อลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยได้เพียงใด ซึ่งผลกระทบของการถูกใช้พันธนาการนั้นมีผลเท่ากับการถูกจำกัดสิทธิในการเคลื่อนไหวร่างกาย เช่น ถูกจำตรวน เพราะการถูกจำตรวนที่ข้อเท้าทั้งสองข้างด้วยห่วงเหล็ก และมีโซ่ล่ามจะทำให้เคลื่อนไหวร่างกายไม่สะดวก ขณะเดินต้องลากตรวนไปด้วย หรือต้องใช้เชือกผูกตรวนถือไว้ตลอดเวลา และบริเวณข้อเท้าจะเสียดสีกับตรวนซึ่งเป็นโลหะอยู่ตลอดเวลา การใช้ชีวิตประจำวันย่อมแตกต่างจากผู้ต้องขังคนอื่น

แต่หากพิจารณาวัตถุประสงค์ของการลงโทษของการใช้เครื่องพันธนาการเพื่อลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดนั้น ถือเป็นการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) ที่มีเป้าหมายหลักของการลงโทษเป็นไปเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีกและเพื่อแสดงให้เห็นบุคคลทั่วไปได้เห็นว่าผลของการกระทำความผิดนั้น ในประเด็นนี้ผู้ศึกษาเห็นว่า หากมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิด ควรจะต้องมีแนวทางในการปฏิบัติงานโดยการกำหนดระยะเวลาในการใช้เครื่องพันธนาการดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

1. แก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 21 โดยใช้คำว่า “นักโทษเด็ดขาด” แทนคำว่า “ผู้ต้องขัง”
2. ควรแก้ไขเพิ่มเติม อนุมาตรา (3) ดังนี้ “ผู้ต้องขังที่พยายามหลบหนีการควบคุม” ทั้งนี้การใช้เครื่องพันธนาการให้เป็นไปตามอัตราโทษ ดังนี้ การจำตรวนใช้กับผู้ต้องขังที่ต้องโทษประหารชีวิตพยายามหลบหนี ในกรณีของผู้ต้องขังที่ต้องโทษต่ำกว่าโทษประหารและพยายามหลบหนีการควบคุมให้ใช้ประเภทกุญแจมือ หรือข้อเท้า
3. แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 21 โดยเพิ่มเติมข้อความท้ายอนุมาตรา (2) ดังนี้ “(2) ผู้ต้องขังมีพฤติกรรม หรืออาการส่อว่าเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบซึ่งอาจจะทำ

อันตรายต่อชีวิต หรือร่างกายของตนเอง หรือผู้อื่น ทั้งนี้แพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์เห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการ และต้องพิจารณาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังที่ต้องโทษประหารชีวิต

4. แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 21 (5) “เมื่ออธิบดีสั่งว่าเป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการ เนื่องจากสภาพของเรือนจำ สภาพของท้องถิ่น หรือเหตุจำเป็นอื่น ทั้งนี้บังคับใช้เฉพาะผู้ต้องขังที่ต้องโทษประหารชีวิต”

5. ควรจะมีออก “ระเบียบกรมราชทัณฑ์ เรื่อง ระยะเวลาการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิด” และกำหนดระยะเวลาให้ชัดเจน เช่น การใช้เครื่องพันธนาการให้กระทำได้ครั้งละไม่เกิน 15 วัน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กุลพล พลวัน.เอกสารการสอนวิชา กฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ หน่วยที่ 9-15. นนทบุรี

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2546.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และคณะ. มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา .

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เดือนตุลา , 2547.

องค์การการปฏิรูปการลงโทษสากล (Penal Reform International – PRI) .คู่มือฉบับย่อสำหรับข้อกำหนด

มาตรฐานขั้นต่ำแห่งสหประชาชาติว่าด้วย การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังฉบับปรับปรุง (ข้อกำหนดแมนเดลา) : ฉบับย่อ กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม.2559.

ณัฐกิตต์ บุญจันทร์. “มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง: ศึกษาปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด”,วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์,2550.

ชยวรรณ บุญยลาภ ไทยเดช. “สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี : ศึกษากรณีการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง”,วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์,2555.

บรรเจิด จันทร์รุ่งศรี.”ปัญหาในการใช้เครื่องพันธนาการของผู้ต้องขัง”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2558.